

Koldingbogen

ÅRSTAL:	1976
FORFATTER:	Orla Nielsen
TITEL:	Fra dansetempel til filmtempel
KORT RESUME:	Restaurant Palmehaven og Variete Trocadero i Jernbanegade, Kolding 1916-1974

Fra dansetempel til filmtempel

af journalist Orla Nielsen

Jernbanegade har i generationer været en gade fuld af foranderlighed og overraskelser. Et eksempel herpå gives i denne historie om en bygning, beliggende i den brede del af gaden og med 60 års erfaring i næsten daglig at trække hundreder af mennesker til sig til korte eller længere ophold med præg af underholdning og morskab.

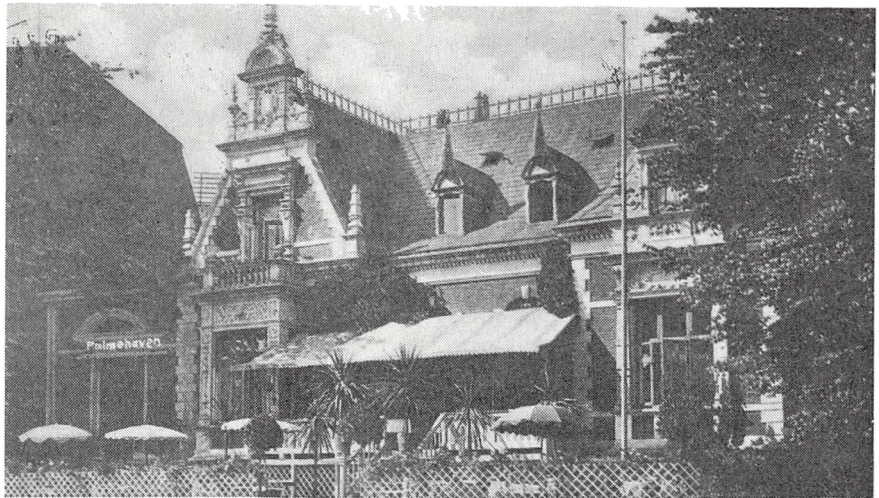
Da det nye filmteater i Kolding »Biografen 1+2« åbnede i februar 1975 med »Mordet i Orient-ekspressen«, blev filmen af mange opfattet som et symbolsk valg, der havde noget at gøre med den kendsgerning, at en bygnings epoke var forbi, slået ned, kvalt af tidens vanskeligheder og menneskers ændrede vaner — eller som et symbol på, at nu kom noget nyt brusende frem af resterne af det, som havde været engang.

I dette hus har der været leet, drukket, danset og grædt, mennesker har fundet hinanden og sværget evigt troskab, mens andre er gået deres egne veje i vrede, trods og ydmygelse.

De færreste ved vel, at der for 34 år siden blev forsøgt skabt en biograf i tilknytning til de aktiviteter, der var i gang. Og personen, der forsøgte, anede ikke, at en yngre person langt senere fik held til at realisere den ide, omend i en helt anden form.

Begyndelsen var en villa, og det interessante er, at den eksisterer endnu, det øverste af dens mure, tag og tårne kan stadig ses fra det sydlige fortov i gaden, ragende op over den senere tilbygning.

Den brede del af Jernbane-



Stenderups villa i Jernbanegade, der blev til Palmehaven og Trocadero.

gade var et stykke op i vort århundrede et villakvarter, og netop den villa, der her er tale om, blev opført sidst i forrige århundrede af bankdirektør Hertz. Efter nogle år som privatbolig blev den lejet ud til restauratør Peter Christensen, som indrettede restaurant, indtil grosserer N. P. Stenderup blev ny ejer og fik villaen til at fungere igen som bolig.

Kun få år gik, og villaen vendte tilbage til en tilværelse som restaurant — denne gang for en periode af 58 år.

Palmehaven blev skabt.

I 1915 solgte Stenderup villaen til en tjener, der med årene skulle blive landskendt som restauratør i Kolding. Han hed Harald Houlberg Nielsen, og den 25. januar 1916 åbnede han efter en helt speciel ombygning sin restaurant, som fik navnet »Palmehaven«.

Harald Nielsen var søn af en købmand i Horsens, og efter fa-

miliens flytning til Ry kom unge Harald i handelslære i Skanderborg. Da faderen døde, bestyrede sønnen forretningen for sin mor, indtil han gik i tjenerlære på »Grand Hotel« i Århus. Før købet af villaen i Kolding havde han virket i en række hoteller og restauranter, især i Jylland.

Harald Nielsen havde en medfødt evne til at få tingene til at glide, og med en beundringsværdig energi tog han fat, så der snart kom til at stå gny om det nye sted.

Han ofrede gerne noget for at gøre stedet bedre og større ved tilbygning og modernisering, og ikke mindst i gullash-tiden gjorde han »Palmehaven« til et af de førende i provinsen.

Harald Nielsen var ganske bramfri. Han skal engang have sagt, at københavnernes kunne man få til at spise alt, når bare de fik rødbeder til.

Denne udtalelse gik landet rundt, men den skabte ingen hindring for, at den dygtige re-

stauratør senere kom til at stå på god fod med københavnerne, da han i 1938 solgte til restauratør Axel Jul Hansen og i stedet købte det fornemme »Hotel Hafnia«, som han dernæst drev en halv snes år.

Harald Nielsen bosatte sig i Dragør, og hans død i 1955 indtraf mærkeligt nok i Kolding under et besøg. Den 27. marts gik han alene en aftenur, og i Klostergade faldt han pludselig om ud for bagermester Johannes Andersens ejendom og blev bragt til Kolding Sygehus. Han havde pådraget sig en hjernelæsion og døde næste dag på neurokirurgisk afdeling i Århus.

I de gamle dage var »Palmehaven« noget helt specielt med masser af palmer, møblement i form af kurvemøbler og en stor brønd med springvand og guld-fisk.

Gulvet var belagt med grus, noget karakteristisk for den tid, når man indendøre ville give en fornemmelse af at være uden-døre. Gruset blev noget af en prøvelse for tjenerne. I travle perioder kunne de slide et par sko op i løbet af et par uger.

I begyndelsen gik det fredeligt og roligt til. Byens borgere kom og nød god mad og lyttede til seriøs musik. For det meste var det trio'er, der spillede salonmusik, underholdende og ikke særligt ophidsende. Kvindelige gæster havde ofte deres strikkesøj med, når de sad ved bordene, snakkede og nippede til deres kaffe.

Ret hurtigt blev »Palmehaven« kendt, ikke blot i Danmark, men også i udlandet. Næppe gik en uge, hvor man ikke i Jernbanegade kunne observere franske, svenske, engelske eller tyske biler uden for eller nær ved. Mange ville i 20'erne ind og se denne herlighed, smage den danske mad, nappe et par genstande og lytte

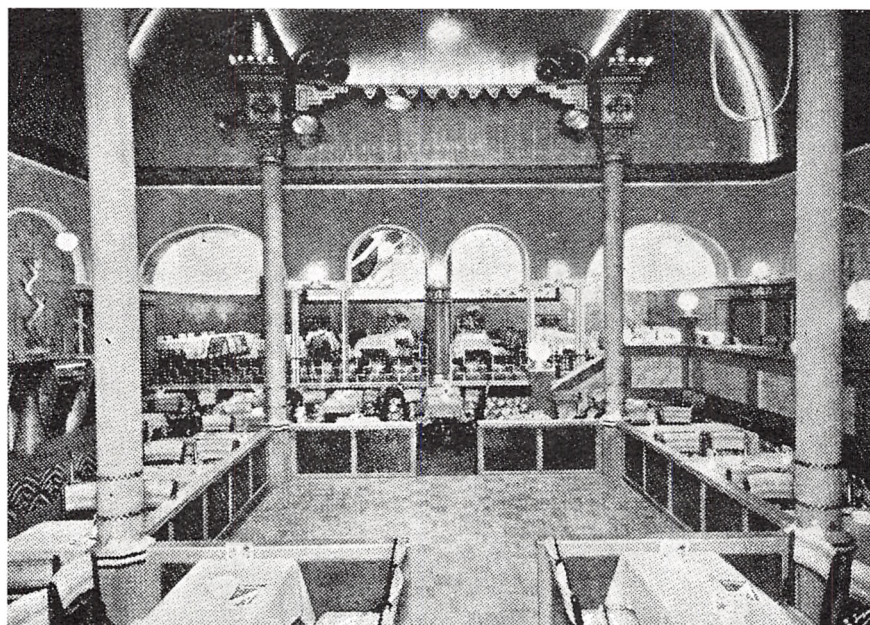


Restauratør Harald Nielsen i Anton Schrøders streg.

til den stille musik i en afslappet atmosfære. Her var ingen jag og stress.

»Palmehaven« blev et yndet samlingssted for det gode borgerskab i byen. Det var sjældent at træffe unge inde i huset eller ved de borde, som i ordentligt vejr kunne benyttes udendøre. Unge kunne risikere at træffe deres chefer, og det blev ikke betragtet som heldigt. I øvrigt havde unge dårlig råd til at komme, da de måtte arbejde for små lønninger.

Interiør fra Trocadero, der åbnedes 2. oktober 1931.



Så kom dansen til.

På et tidspunkt i 20'erne måtte Harald Nielsen se sig nødsaget til at indføre dansemusik den sidste halvanden time om aftenen, og efterhånden blev det til mere. Ikke alle ville nu nøjes med bare at sidde stille og høre på de musikalske udfoldelser.

Dermed var der banet vej for et nyt afsnit i udviklingen. Den gode indtjening havde givet Harald Nielsen penge og mod til et fremstød. Han besluttede at udvide, så der kunne skabes et virkeligt etablissement, hvori kunne foregå flere ting på samme tid.

Den 2. oktober 1931 åbnedes »Trocadero« ved et såkaldt maurisk festarrangement.

Med et citat fra næste dag i Kolding Folkeblad kan vi få den tids syn på nyindretningen: »Dybe varme røde farver behersker rummet, iblandet det håbede lysegrønne og strålende guld. Utallige lamper, hvis lys stadig skifter i alle regnbuens farver, kaster et flimrende, fantastisk lysskær over rummet med dets bevægelige dansegulv under en pragtfuld baldakin, hvis top Lampe »samler« fire springvandsstråler og splintrer dem til støv...«

Ved åbningen var der fuldt hus, og en af de optrædende, den jernstærke Peter Paraselli, bøjede et stykke jern til en hestesko, som han gav til Harald Nielsen. Den skulle bringe lykke, og — hvis man tror på den slags — det gjorde den da også i mange år.

Syv år senere, den 1. september 1938, rykkede restauratør Axel Jul Hansen ind som ny ejer. Han havde i nogle år i Skælskør drevet op til fire hoteller og restauranter på samme tid og ønskede nu at samle sine kræfter om et enkelt etablissement af god størrelse.

På det tidspunkt var gruset forlængst borte fra »Palmehaven«. Gulvet var belagt med tæpper, og flere ting foregik anderledes end ved starten.

Axel Jul Hansen ville fortsætte i Harald Niensens fodspor og bevare stedets ry, eventuelt udbygge det. Han havde det held at »arve« nogle af de kendte og stedkendte skikkelser, så traditionerne kunne bibeholdes. Således fortsatte nogle af musikerne samt den meget populære overtjener Niels Heibøl, der havde været med lige fra 1916 og først rejste i 1943, da han blev vært på »Borgerkroen«.

Medarbejderstaben var normalt tre tjenere og tre ungtejener i spiserestauranten og 5—6 tjenere om aftenen i »Trocadero«, hvor der var optræden hver aften og matiné søndag eftermiddag.

Optræk til en biograf.

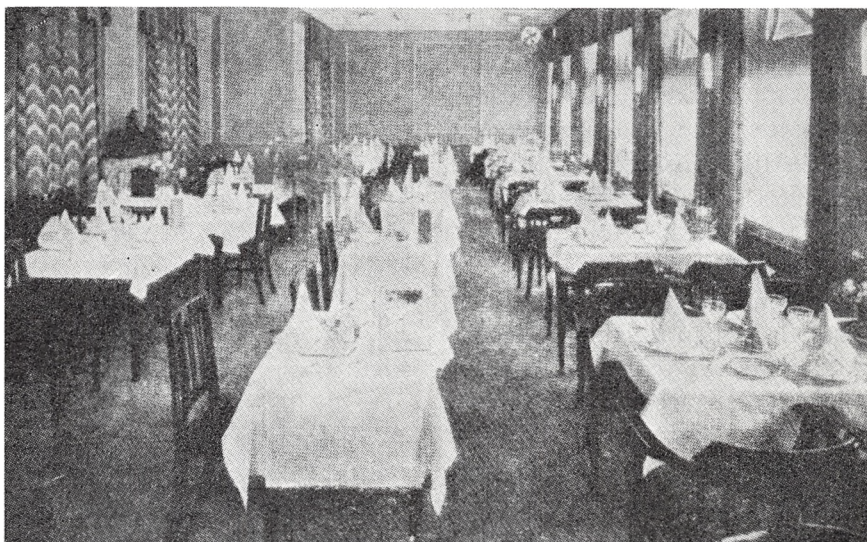
Den nye ejer arbejdede ret snart med en plan til en ny biograf. I byen fandtes »Biografen« og »Kosmorama«, men Jul Hansen var sikker på, at der var behov for et tredje filmteater, og han fik en bagejendom i Fredericiagade på hånden. Den kunne købes for 30.000 kr., og som led i ombygningen skulle der

laves en forbindelsesgang til etablissementet i Jernbanegade.

Den påtænkte biograf skulle være forholdsvis stor og fremtræde i tidens stil efter tegninger, der var udarbejdet af arkitekt Ernst Petersen. Kolding Byråd stillede sig positivt, og der var stærke tegn på, at alt ville lykkes.

Men så kom besættelsen i 1940, og planen måtte skrinlægges, fordi det blev vanskeligt at få materialer til den slags byggeri, og den plan blev ikke forløst realiseret senere.

På den sørgelige dag, den 9. april, lukkede Axel Jul Hansen etablissementet, men dagen efter åbnedes igen, dog uden



Interiør fra Palmehavens spiserrestaurant.

optræden og dans, som der blev udstedt et par ugers forbud imod.

Der opstod nogle vanskelige år med præg af restriktioner, rationeringer, af og til udgangsforbud og luftalarmer samt problemer med at skaffe varer til huset. Alligevel var der god søgning, for mange mennesker trængte til i de mørke tider at komme ud blandt andre og søge nogle timers afveksling.

Under besættelsen var etablissementet udsat for forskellige episoder. Til eksempel var en aften fire tyske officerer på dan-

segulvet iført støvler med sporer på. Axel Jul Hansen blev vred og sagde til tjener Eriksen: »Her må de skik følge eller land fly«. Det udtryk skulle tjeneren nu ikke anvende, i stedet skulle han høfligt gøre tyskerne opmærksom på, at de ikke måtte danse med sporer på, da de kunne ødelægge damernes strømper. Da musikken stoppede, gjorde han som beordret, men da musikken satte i gang igen, lod officererne som ingenting og fortsatte dansen. Værten tog nu selv affære, gik ud på dansegulvet, gav tegn til orkestret om at stoppe og råbte: »Alles heraus«. Det kan nok være, de fire herrer studsede. Imidlertid kunne de

se, at værten mente det alvorligt, og at øvrige gæster stod afventende. Klogeligt reagerede de uniformerede denne gang med at gå deres vej — og bagefter klappede de mange danske gæster.

Uafhængig af denne hændelse gik der en overgang rygter om, at »Palmehaven—Trocadero« skulle sprænges i luften. Axel Jul Hansen turde derfor ikke blive boende i lejligheden i den gamle villa, og han fik med sin familie lov til at overnatte i Nationalbankens ejendom længere henne i gaden, på hjørnet af

Fredericiagade. Under opholdet der kom der en dag besked om, at nogle tyskere var kommet ind i restauranten for at tale med værten. Jul Hansen var betænkelig og forberedte sig på det værste. Han fandt sin revolver frem, skjulte den i en lomme og begav sig hen til restauranten, hvor han snart blev beroliget. Det viste sig, at tyskerne bare stillede krav om at låne noget service, hvilket han ikke havde mulighed for at afslå.

I begyndelsen af 1943 tydede det også på at skulle gå galt. Overtjener Heibøl ringede til Jul Hansen, der var i ærinde andetsteds, at nu truede tyskerne med at ville lukke hele etablissementet, og værten skulle stille til møde hos hauptmann Mahler. Årsagen var nogle sangtekster, som tyskerne ikke kunne acceptere. I en fri bearbejdelse af »En lille nisse rejste« brugte sangeren Ludvig Nathansen bl. a. udtrykket« . . .så kom han til Amalienborg«.

»Det må De ikke«, sagde den fortrønedede hauptmann. »Må vi ikke hylde vor konge — I hylde jo Hitler«, svarede Jul Hansen frækt og friskt, og det kunne Mahler dårligt give igen på. Resultatet af samtalen blev, at der opnåedes forlig, og der blev ikke

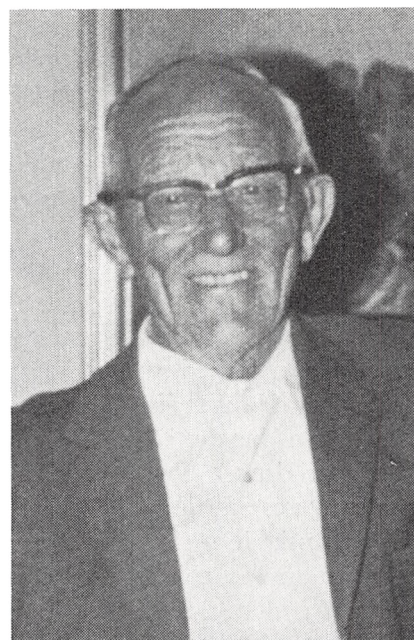
fare for lukning, blot der foretoges ændring i nogle andre tekster, som også generede værne magten.

Efter besættelsen gik en rum tid, før alt var normaliseret i restaurationsbranchen. Jul Hansen forstod dog at styre gennem skærene og engagere artister og orkestre, så der til stadighed var noget af interesse for publikum. Han begyndte også at tumle med en plan om at skabe en hotel- og restaurationsvirksomhed i landlige omgivelser uden for byen. Sidst i 40'erne blev planen realiseret med bygning af »Jydekroen« ved nordsiden af Kolding fjord.

Et mørkt mellemspil.

Det da 33 år gamle etablissement i Jernbanegade blev afhændet til den københavnske restauratør Ernst N. Larsen, og dermed indledtes i dets historie et mørkt kapitel, som vi vil gå let henover. Den nye vært havde en række højtflyvende tanker om at skabe et billigt madsted, og det gik i begyndelsen godt med masser af gæster fra efteråret 1949, men hans ejerskab holdt kun ni måneder. De økonomiske beregninger, hvis der havde været sådanne, slog totalt fejl, og han oparbejdede en gæld

1930–31 deltes huset i to afdelinger, nemlig restaurant Palmehaven og Varieté Trocadero.



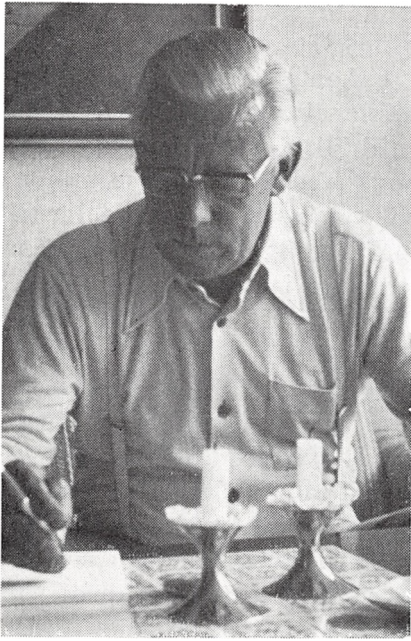
Restauratør Axel Jul Hansen, der havde planer om at knytte en biograf til etablissementet.

på 180.000 kr., et anseligt beløb efter den tids forhold. Forpligtelser blev ikke overholdt, f. eks. betaling af spiritusafgifter, toldvæsenet greb ind og forlangte lukning, og en nat forsvandt restauratøren fra byen og overlod alle problemer til kreditorerne.

Efter en tvangsauktion i juli 1950, hvor ingen var interesseret i at købe, blev der holdt en ny auktion den 8. august, og her faldt hammeren for et bud på 290.000 kr. fra den 32-årige Eigil Hansen, der var alene om at byde og havde mod på at genskabe stabile forhold.

Eigil Hansen kendte nemlig »Palmehaven—Trocadero« inde fra. Han havde været inspektør der i årene 1945–48 under Axel Jul Hansen, der var hans onkel og ligeledes blev hans svigerfar, og da denne efter restauratørens forsvinden var ufyldstgjort panthaver og i praksis husets administrerende direktør, var Eigil Hansen igen fra den 1. juli blevet ansat som inspektør — nu blev han selv ansvarlig direktør.

Egentlig havde Eigil Hansen vist andre planer for fremtiden,



*Restauratør Eigil Hansen.
Herre i huset fra 1950–74.*

men her opstod en uforudset chance til at blive leder af et forretagende, han var fortrolig med og troede på. Uddannelsen i branchen havde han fået på hotel »d'Angleterre« i København, og han havde bl. a. været ansat i Tivoli, på Palace Hotel og Marienlyst samt på Sct. Knuds Hotel i Odense, og han var tidligere på året vendt hjem efter to måneders studieophold i Amerika med friske impulser.

Satsede på humøret.

Kun otte dage efter overtagelsen genåbnede Eigil Hansen den 16. august etablissementet med et parket-show under titlen »Op med humøret«. En sådan opfordring var tiltrængt efter det triste mellemspil, nu gjaldt det om at præsentere noget, der kunne more folk, og det gjorde dette to timer lange underholdningsprogram med sange, dialoger, danse, viser og udstyrsnumre sammensat af showmanden Paul Helbin, som netop havde haft stor succes i Odense. Der blev sat en entre på 1,30 kr., hvori var medregnet skat og garderobe. Nogle var skeptiske over for kravet om entre, men det af-

skrækkede ikke publikum. Fra kl. 23 til kl. 1 var der fri adgang til dans ved Kaj Eckhausens orkester, der havde Carl Lington som refrainsanger.

Sagt med få ord blev det succesfuld genåbning med stort besøg. Det var en ny og populær form, der var indført, og næste show kom til at hedde »Byens smil«. Det var rystet sammen af Duval Mols og faldt også i publikums smag. Da det tredje parket-show »Kig ind« løb af stabelen, var linien for en tid afstukket... næsten 300 mennesker gik forgæves ved premieren.

Naturligvis var alt ikke lige vellykket, eksempelvis gik et »Ta-li-a-show« ikke ret godt. Det måtte hurtigt tages af plakaten.

I januar 1951 kom show nummer ni, hvori Eigil Hansen lod lokale kræfter komme til orde gennem revyen »Op og ned ad Jernbanegade«, bl. a. sang Lili Hahn, Kurt Griechen spillede klaver, og Kaj Madsen optrådte i komiske roller. Senere kom flere lokalt-prægede revyer med tekster i stor udstrækning af redaktør K. R. Smidt. I mellemtiden havde Kurt Griechen dannet sit eget orkester. En sommer nogle år efter var et par af byens musiktalenter, Erik Moseholm og Ole Neergaard Holm, engageret i Trocadero-bar, hvor de diverterede med moderne jazz.

Allerede i begyndelsen af 1951 havde Eigil Hansen skabt sit eget slogan »Spis i Palmehaven — mor Dem i Trocadero«, og efterhånden blev det vel sådan, at det var det sidste navn, man forbandt mest med stedet, fordi det var der, man morede sig, når man skulle ud.

Orkestre og artister.

I Axel Jul Hansens tid havde der enkelte gange været radio-transmissioner med danseorkestre, og det satsede Eigil Hansen

endnu mere på, for de var med til at bevare og forstærke det landsomfattende kendskab til, at i Trocadero foregik noget. Fra 1952 kom jævnligt transmissioner, første gang var med Svend Millers orkester, som i øvrigt fik de fleste og længste engagementer i Kolding, flere trompetstød foran Malihini-kvintetten, Primavera-sekstetten, Calle Martins orkester eller Ove Sopp og hans sopptimister.

Et stort antal artister og kunstnere kom til at optræde i 50'erne og første halvdel af 60'erne, og mangen glad stund vil blive genkaldt af Koldingensere, når der nævnes navne som komik-musikanten Speedy Larking, harmonikaspilleren Lars Bjarne, den mystiske Truxa som under ophold i byen forudsagde nogle overskrifter i den daværende socialdemokratiske avis (»Tidens Tegn«), radiotroubaduren Otto Henning, klovnen Sacha Price, sangerne Edi Laidner og Eddie Russell, den fingernemme Gentleman-Jack, skuespilleren Kaj Zinn, parodisten Kaj Løvring, cabaret-kunstneren Simon Rosenbaum og bugtaleren Tonky foruden en mængde akrobater, musikantter af alle slags, nøgendanserinder, klovne og tryllekunstnere.

Efter midten af 60'erne indtrådte en ændring. Det blev sjældnere med artistkontrakter. Værten måtte som andre danske restauratører se i øjnene, at det blev sværere og sværere i denne branche. Borgerne blev mere og mere optaget af TV-kiggeri, mange fandt ud af at hygge sig hjemme i stedet for at komme »ud og røre træbenet«. Måske var der også noget med øgede afgifter og priser, som spillede ind, ja, der var en række faktorer, som satte en dæmper på, og efterhånden forsvandt den daglige aftenunderholdning i »Trocadero«.

I nogle år blev etablissemnet drevet som spise- og danse-restaurant uden optræden. Adskillige var stamgæster og kunne stadig li' at gå i byen med venner og besøgende, og forskellige foreninger og organisationer fortsatte med at benytte kompleksets lokaler.

Oliekrisen i 1973 gav det stød, som fik Eigil Hansen til alvorligt at overveje, om ikke det var bedst at holde inde, mens han endnu havde en rentabel forretning. Personalet var blevet reduceret i forhold til det dalende besøg, og åbningsdagene var til sidst indskrænket til 2-3 om ugen.

Plads til tvilling-bio.

I efteråret 1974 indledte Eigil Hansen forhandlinger om udlejning af de store lokaler i komplekset til den 28-årige forretningsfører Jens E. Kris, der var på jagt efter lokaler til indretning af et nyt filmteater. Siden

det stoppede forsøg 34 år tidligere var »Kino« i Søndergade kommet til i 1949, men i 60'erne var »Biografen« i Helligkorsgade blevet lukket, så der også nu kun var to filmteatre i byen.

Efter 1970 var opstået en stigende interesse for film, så Jens E. Kris turde binde an med at realisere sin plan om hele to filmteatre under samme tag, da han fra Filmfonden modtog et lån på 300.000 kr. Lejebetingelserne kom i orden, og lørdag den 26. oktober 1974 måtte Eigil Hansen efter 24 år som indehaver meddele sine aftengæster, at »Palmehaven-Trocadero« var åben for sidste gang.

Ikke mange dage senere rykkede håndværkere ind, og atter en gang blev der foretaget store ændringer i komplekset for at give plads til en tvilling-bio. »Palmehaven« blev til en filmsal med 90 pladser og »Trocadero« til en endnu større filmsal med 210 pladser. Mellem disse to indrettedes to barer og et

mini-filmlokale, som benyttes til forevisning af smalfilm.

I komplekset omkring den gamle villa kan man stadig nyde en drink – eller flere efter behov – ved en af barerne, som er ene om at have forbindelse til fortiden. Og dog! Man kan også more sig i bygningen, hvis der er en film af den art på plakaten, f. eks. med gamle fyre som Chaplin eller Buster Keaton eller nogle af tidens nyere komikere. Hvor der før blev danset, ses nu på lærrederne andre mennesker danse. Hvor der før blev spist, må man nu nøjes med at se andre spise. Hvor man før var i rum med et eller andet godt orkester, kan man nu have mulighed for i lysglimt at opleve alverdens orkestre. Nu sker der masser af mord i disse rum – på væggene. Tidligere var der næppe nogen, der tænkte på mord derinde. Tider skifter, og vaner forandrer sig, men det kunne jo godt være, at vi mødtes en dag inde bag de nye glasdøre.



SKONHED TIL DERES HJEM



Fagmanden er god at gæste:
Han har erfaringen og den fagmæssige baggrund, der muliggør den bedste løsning på Deres gardinproblem.

BRDR. IVERSEN
gardiner
tæpper
MUNKEGADE 8 - KOLDING - TLF. (05) 82 6708